

บทที่ 1

บทนำ

ภูมิหลัง

ความคิดสร้างสรรค์เป็นสิ่งที่จำเป็นในสังคมปัจจุบัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในโลกอนาคต เนื่องจากความคิดสร้างสรรค์เป็นความสามารถพิเศษของมนุษย์ในการจินตนาการ และสร้างสรรค์สิ่งใหม่ ทั้งในด้านผลผลิต รวมถึงกระบวนการแก้ปัญหาที่จะสร้างสรรค์ประโยชน์และจรรโลงสังคม ประเทศชาติให้เจริญก้าวหน้าและเป็นประโยชน์ต่อชาวโลกอย่างมหาศาล ในวงการศึกษาก็ว่าความคิดสร้างสรรค์เป็นเรื่องสำคัญของมนุษย์ (ชาญรงค์ พรุ่งโรจน์, 2543, หน้า 44) และเกี่ยวข้องกับความรู้สึก อารมณ์ ทัศนคติและคุณค่าทางสังคม เป็นความคิดที่แตกต่างไปจากคนอื่น ๆ ที่จะนำไปสู่การสำรวจ คิดค้นในสิ่งที่แปลก ๆ ใหม่ ๆ ซึ่งทำให้เกิดผลผลิตใหม่ ๆ หรือเป็นความคิดที่จะนำไปสู่ขบวนการวิธีแก้ปัญหาใหม่ ๆ ความคิดสร้างสรรค์ เป็นสิ่งที่อยู่ในตัวบุคคลทุกคนแต่ยังไม่มีสิ่งใดที่จะไปดึงสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ออกมาใช้ให้เกิดประโยชน์ได้ ดังนั้นความคิดสร้างสรรค์จึงเป็นส่วนหนึ่งของคุณภาพประชากรที่ต้องการให้มีการเสริมสร้างและพัฒนาการ ซึ่งถ้าหากได้รับการพัฒนาตั้งแต่เด็กในวัยระยะแรก ๆ แล้ว จะทำให้เด็กเกิดความคิดสร้างสรรค์ หากได้มีการพัฒนาเป็นอย่างดี คุณภาพของเด็กจะดีในอนาคต ซึ่งสอดคล้องรายงานวิจัยที่พบว่า ช่วงแรกของชีวิตจนถึงวัย 5 ขวบ เป็นช่วงที่สำคัญมากในการพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ และรายงานวิจัยยังได้พบอีกว่าความคิดสร้างสรรค์จะค่อย ๆ ลดลงเมื่อโตขึ้นเป็นผู้ใหญ่ ดังนั้นจึงควรจะมีการส่งเสริมด้านความคิดสร้างสรรค์ให้กับเด็กโดยให้เด็กได้มีการพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ตั้งแต่วัยเด็กและพัฒนาการติดต่อกันจนถึงขั้นระดับสูง โดยไม่ถูกบั่นทอนให้ลดน้อยลงเพราะเราเชื่อกันว่า ทุกคนมีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์และสามารถจะส่งเสริมกันได้ (วราภรณ์ รักวิจัย, 2535, หน้า 160-161)

ความคิดสร้างสรรค์เป็นความสามารถที่สำคัญของมนุษย์ ซึ่งมีคุณภาพมากกว่าความสามารถด้านอื่น ๆ และเป็นปัจจัยที่จำเป็นยิ่งในการส่งเสริมความเจริญก้าวหน้าของประเทศชาติ ประเทศที่สามารถแสวงหา พัฒนา และดึงเอาศักยภาพเชิงสร้างสรรค์มาใช้ให้เกิดประโยชน์ก็มีโอกาสพัฒนาและเจริญก้าวหน้า เช่น สหรัฐอเมริกา ญี่ปุ่น เยอรมนี ประเทศเหล่านี้จัดเป็นประเทศผู้นำของโลก เพราะประเทศดังกล่าวมีประชาชนที่มีความคิดสร้างสรรค์ กล้าคิด กล้าใช้จินตนาการจนสามารถสร้างสรรค์ผลงานที่แปลกใหม่ เป็นประโยชน์และเอื้ออำนวยความสะดวก

และเหมาะสมกับสภาพการณ์ (อารี พันธุ์มี, 2545, หน้า 1) ในสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว และมีปัญหาใหม่ ๆ เกิดขึ้นตลอดเวลาเช่นปัจจุบัน บุคคลที่มีความคิดสร้างสรรค์ย่อมเป็นที่ต้องการของสังคมมากขึ้น ทั้งนี้เพราะความคิดสร้างสรรค์จะช่วยให้บุคคลมีความสามารถในการที่จะเข้าไปปัญหา การแก้ไขและคาดการณ์ล่วงหน้าถึงอุปสรรคที่จะเกิดขึ้นทำให้บุคคลสามารถแก้ปัญหาได้ดี (วิชัย วงษ์ใหญ่, 2535, หน้า 6-9)

การพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ควรจะได้ฝึกฝนพัฒนาตั้งแต่ระยะแรก ๆ และถ้ามิได้รับการช่วยเหลือสร้างเสริมด้วยวิธีการที่ถูกต้องในช่วงเวลาที่เหมาะสมแล้ว เป็นการยากต่อการฝึกฝนภายหลัง (วิชัย วงษ์ใหญ่, 2523, หน้า 1) ซึ่งสอดคล้องกับคำกล่าวของเกล (Gale) ที่กล่าวไว้ว่า ความคิดสร้างสรรค์เป็นสมรรถภาพที่อาจส่งเสริมให้พัฒนาขึ้นได้ แต่ถ้าไม่ได้รับการเอาใจใส่แต่เยาว์วัยแล้ว ความสามารถด้านนี้ก็จะไม่พัฒนาขึ้น อาจหยุดชะงักและฝ่อไปในที่สุด (Gale, 1960, p. 430) ทฤษฎีพัฒนาการของอีริกสัน (Erikson) กล่าวว่า วัย 3-6 ปี เป็นระยะที่เด็กมีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ถ้าเด็กได้รับการสนับสนุนให้มีส่วนร่วมในการคิดและทำกิจกรรมต่าง ๆ อย่างเสรี จะทำให้เด็กพัฒนาความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ในทางตรงกันข้ามหากเด็กถูกจำกัด ควบคุมการคิด และการกระทำ เด็กอาจจะเกิดความรู้สึกอาย และไม่กล้าที่จะคิดทำสิ่งต่าง ๆ ด้วยตนเอง ซึ่งจะมีผลเสียต่อการพัฒนาในขั้นต่อไป (Richard Norman, 1977, pp. 199-202) เพราะการสร้างสรรคของเด็กเกิดขึ้นที่สมองแล้วถ่ายทอดออกมาเป็นพฤติกรรมต่างชนิด ไม่จำเพาะเจาะจะต้องเป็นศิลปะเพียงอย่างเดียว แม้แต่คำพูดหรือการเล่นก็บอกสิ่งที่เด็กคิดอยู่ในสมองได้เช่นกัน แต่ในศิลปะจะเห็นได้ชัดเจนที่สุด (มานพ อนุมศรี, 2538, หน้า 64) ซึ่งสอดคล้องกับ เลิศ อานันท์ทนะ ที่กล่าวว่า กิจกรรมศิลปะมีบทบาทที่เด่นชัดในการเสริมสร้างจินตนาการและความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ของเด็ก (เลิศ อานันท์ทนะ, 2529, หน้า 134) ซึ่ง เฮแมน (Hayman, 1960 อ้างถึงใน สวัสดิ์ จงกล, 2512, หน้า 611) ก็กล่าวว่า การสนับสนุนให้เด็กได้มีโอกาสแสดงความคิดสร้างสรรค์นั้นคงไม่มีวิชาใดให้อิสระได้ดีกว่าการเรียนวิชาศิลปศึกษา

เด็กที่มีความคิดสร้างสรรค์เป็นผู้ที่พร้อมจะปรับปรุงเปลี่ยนแปลงความคิดที่มีต่อสิ่งต่าง ๆ สามารถที่จะมีความคิดคำนึงหลายแง่หลายมุมต่อสิ่งเหล่านั้น สามารถที่จะแก้ปัญหาโดยบูรณาการความคิดเก่าและใหม่เข้าด้วยกันและแสดงออกมาให้ปรากฏเป็นผลงานที่แสดงถึงความคิดริเริ่มได้ เช่น การที่เด็กซึ่งมีความคิดสร้างสรรค์มองดูต้นไม้ ต้นไม้มิได้มีความหมายต่อเขาแต่เพียงรูปทรงที่มองเห็นได้ แต่ต้นไม้เบื้องหน้าอาจจะคือต้นไม้ที่สนุกสนานสำหรับปีนป่าย ต้นไม้ที่เจริญเติบโตอย่างน่าแปลกใจ ต้นไม้ที่มีสีอันสวยงาม เป็นต้น การแสดงออกทางศิลปะที่เกี่ยวกับต้นไม้ของเด็กที่มีความคิดสร้างสรรค์ จึงแสดงออกได้อย่างกว้างขวางหลากหลาย

เมื่อเด็กได้รับการสนับสนุนให้สร้างสรรค์ศิลปะและสร้างสรรค์ศิลปะอย่างต่อเนื่อง จึงเท่ากับเป็นทางหนึ่งซึ่งส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ให้เกิดขึ้นกับตัวเด็กอย่างต่อเนื่องเช่นกันและ

การกระทำสิ่งใด ๆ อย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอเท่ากับเป็นการปลูกฝังพฤติกรรมให้กับเด็กโดยตรง พฤติกรรมสร้างสรรค์ในตัวเด็กจึงเป็นเป้าหมายหนึ่งที่มีคุณค่าต่อตัวเด็กและต่อชีวิตในสังคม (วิรุณ ตั้งเจริญ, 2539, หน้า 17)

การจัดกิจกรรมศิลปะไว้ในตารางกิจกรรมประจำวันของนักเรียนปฐมวัยมีจุดประสงค์ เพื่อพัฒนาเด็กทั้งทาง ร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคม และสติปัญญา โดยให้เด็กมีโอกาสได้คิด สร้างสรรค์ และแสดงความรู้สึกนึกคิดออกมาเป็นภาพ (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ, 2537, หน้า 19) กิจกรรมศิลปะมีบทบาทเด่นชัดในการส่งเสริมจินตนาการและความคิด สร้างสรรค์ของเด็ก (เลิศ อานันท์นะ, 2529, หน้า 134) ซึ่งสอดคล้องกับความคิดเห็นของ อารี พันธุ์มณี (2537, หน้า 172) เสนอว่า กิจกรรมสร้างสรรค์ทางศิลปะเป็นกิจกรรมที่เหมาะสม ความสนใจ ความสามารถ และสอดคล้องกับหลักพัฒนาการของเด็กเป็นอย่างดี กิจกรรมศิลปะ สร้างสรรค์ไม่เป็นเพียงส่งเสริมการประสานสัมพันธ์ระหว่างกล้ามเนื้อและตาและห่อนคลาย ความเครียดทางอารมณ์ที่อาจจะมีเท่านั้น แต่ยังเป็นส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์และนำไปสู่การเรียนรู้เขียนอ่านอย่างสร้างสรรค์ต่อไป

การใช้กิจกรรมทางศิลปะเพื่อพัฒนาความคิดสร้างสรรค์เป็นการเปิดโอกาสให้เด็กแสดง ออกด้วยการลงมือปฏิบัติกิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์อย่างเสรี ตามความคิดและจินตนาการอย่าง อิสระ ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้การสร้างสรรค์กิจกรรมศิลปะเพื่อพัฒนาความคิดสร้างสรรค์สำหรับ เด็กปฐมวัย และต้องการศึกษาว่าเมื่อเด็กได้ปฏิบัติตามชุดกิจกรรมแล้วจะมีผลต่อความคิดสร้าง สรรค์ของเด็กหรือไม่ อย่างไร

ความมุ่งหมายของการศึกษาค้นคว้า

1. เปรียบเทียบความคิดสร้างสรรค์ของนักเรียนปฐมวัยที่เรียน โดยใช้ชุดกิจกรรม การสอนศิลปะและที่เรียนศิลปะแบบปกติ ตามแนวการจัดประสบการณ์
2. เปรียบเทียบความคิดสร้างสรรค์ก่อนและหลังทดลองของนักเรียนปฐมวัยที่เรียน โดยใช้ชุดกิจกรรมการสอนศิลปะและที่เรียนศิลปะแบบปกติ ตามแนวการจัดประสบการณ์

สมมติฐานของการศึกษาค้นคว้า

1. นักเรียนปฐมวัยที่เรียน โดยใช้ชุดกิจกรรมการสอนศิลปะเพื่อพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ มีความคิดสร้างสรรค์สูงกว่านักเรียนที่เรียนศิลปะแบบปกติ ตามแนวการจัดประสบการณ์
2. นักเรียนปฐมวัยที่เรียน โดยใช้ชุดกิจกรรมการสอนศิลปะเพื่อพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ และที่เรียนแบบปกติตามแนวการจัดประสบการณ์มีคะแนนความคิดสร้างสรรค์หลังการทดลอง สูงกว่าก่อนการทดลอง

ความสำคัญของการศึกษาค้นคว้า

ผลของการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้จะได้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์ดังนี้

1. ได้ชุดกิจกรรมทางศิลปะเพื่อพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ สำหรับนักเรียนปฐมวัยที่มีประสิทธิภาพ
2. ทำให้ครูผู้สอนนักเรียนปฐมวัยและผู้เกี่ยวข้องตระหนักถึงคุณค่าของวิธีการจัดกิจกรรมทางศิลปะเพื่อการพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ของเด็ก
3. เพื่อเป็นแนวทางสำหรับ ครูผู้สอน ผู้บริหาร และผู้ที่เกี่ยวข้อง เพื่อเป็นแนวทางในการจัดกิจกรรมสำหรับนักเรียนในระดับนี้ได้เหมาะสม

ขอบเขตของการศึกษาค้นคว้า

1. ประชากร นักเรียนชั้นอนุบาลปีที่ 2 อายุ 5-6 ปี กลุ่มโรงเรียนวังโดนด อำเภอนายายอาม จังหวัดจันทบุรี สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดจันทบุรี ประกอบด้วย โรงเรียน 6 โรงเรียน คือ โรงเรียนบ้านคลองลาว โรงเรียนฉรงคีเกิดติขจร โรงเรียนหนองสีงา โรงเรียนบ้านห้วยกระเจาะ โรงเรียนวัดวังเวียน และโรงเรียนวัดวังหิน
2. กลุ่มตัวอย่าง เป็นนักเรียนชั้นอนุบาลปีที่ 2 อายุ 5-6 ปี โรงเรียนบ้านคลองลาว ในภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2545 จำนวน 30 คน โดยการสุ่มแบบง่าย (Simple Random Sampling) แบ่งเป็น 2 ห้อง ห้องละ 15 คน ซึ่งผู้วิจัยสอนทั้งชั้น แต่ไม่ทดสอบนักเรียนเพียง 15 คน
3. ระยะเวลาในการทดลอง การทดลองครั้งนี้ทำการทดลองในภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2545 ชุดกิจกรรมการสอนศิลปะเพื่อพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ที่ใช้ในการทดลอง มี 6 ชุด แบ่งเป็น 12 กิจกรรม โดยจัดกิจกรรมครั้งละ 1 กิจกรรม ใช้เวลาครั้งละ 30 นาที ในช่วงเวลา 9.00-9.30 น.

4. เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา

- 4.1 ชุดกิจกรรมกรรมการสอนศิลปะเพื่อพัฒนาความคิดสร้างสรรค์
- 4.2 กิจกรรมการสอนศิลปะแบบปกติตามแนวการจัดประสบการณ์
- 4.3 แบบทดสอบความคิดสร้างสรรค์ด้วยรูปภาพ แบบ A ของ ทอร์เรนซ์

แปลโดย อารี รังสินันท์

นิยามศัพท์เฉพาะ

ในการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ผู้วิจัยได้กำหนดนิยามเฉพาะไว้ ดังนี้

1. ชุดกิจกรรมศิลปะเพื่อพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ หมายถึง ชุดสื่อประสมที่ใช้จัดกิจกรรมเพื่อให้เด็กสามารถพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ออกมาเป็นงานศิลปะตามทักษะและขีดความสามารถของตน ชุดกิจกรรมศิลปะเพื่อพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ประกอบไปด้วย 6 ชุดกิจกรรมคือ

- 1.1 การวาดภาพระบายสี
 - 1.1.1 บ้านนาอยู่
 - 1.1.2 ผลไม้แปลก
- 1.2 การทดลองเกี่ยวกับสี
 - 1.2.1 ในห้องฟ้า
 - 1.2.2 ธรรมชาติที่รัก
- 1.3 การพิมพ์
 - 1.3.1 ในทะเล
 - 1.3.2 ปลายทางประดาน
- 1.4 การปั้น
 - 1.4.1 เที้ยวสวนสัตว์
 - 1.4.2 เพื่อนรักของหนู
- 1.5 การพับ ฉีก ปะ กระดาษ
 - 1.5.1 บ้านคลองลาวนาอยู่
 - 1.5.2 ชมสวนดอกไม้
- 1.6 การประดิษฐ์
 - 1.6.1 ของใช้เรารัก
 - 1.6.2 หนูอยากไปเที่ยว

2. การสอนวิชาศิลปะตามแผนการจัดประสบการณ์ หมายถึง การจัดกิจกรรมศิลปะประจำวัน ตามแผนการจัดประสบการณ์ชั้นอนุบาลศึกษาปีที่ 2 ของสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2540 ประกอบด้วยกิจกรรม คือ การวาดภาพระบายสี การเป่าสี การติดสี การพิมพ์ภาพ การปั้น การพับ ฉีก ปะ กระดาษ และการประดิษฐ์

3. วิชาศิลปะ หมายถึง รายวิชาที่มุ่งส่งเสริมความคิดและการแสดงออกเกี่ยวกับสิ่งต่าง ๆ ออกมาเป็นงานศิลปะตามทักษะและขีดความสามารถของตน ในที่นี้ศิลปะจะครอบคลุมกิจกรรมต่อไปนี้ คือ การวาดภาพระบายสี การปั้น การฉีก ตัด ปะกระดาษ การพับกระดาษ การเล่นทดลองเกี่ยวกับสี และการประดิษฐ์

4. ความคิดสร้างสรรค์ หมายถึง ความสามารถของบุคคลในการผสมผสานความรู้จินตนาการและประสบการณ์ ซึ่งทำให้เกิดความคิดและค้นพบสิ่งแปลกใหม่ที่แตกต่างไปจากเดิม ความคิดสร้างสรรค์ในการวิจัยครั้งนี้ประกอบไปด้วย

4.1 ความคิดคล่องแคล่ว หมายถึง ความสามารถของบุคคลในการคิดได้อย่างรวดเร็ว และมีปริมาณมาก แตกต่างออกไปไม่ซ้ำกัน ในเวลาจำกัด

4.2 ความคิดริเริ่ม หมายถึง ความสามารถของบุคคลที่คิดสิ่งแปลกใหม่แตกต่างจากความคิดง่าย ๆ ธรรมดา และแตกต่างจากคนอื่น ๆ

4.3 ความคิดละเอียดลออ หมายถึง ความคิดในรายละเอียดเพื่อตกแต่งหรือขยายความคิดหลักให้ได้ความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

5. แบบทดสอบความคิดสร้างสรรค์ด้วยรูปแบบ A (The torrance test of creative thinking figural from A) ของ ทอร์แรนซ์ แปลโดย อารี รังสินันท์ แบบทดสอบนี้ใช้วัดความคิดสร้างสรรค์ของเด็กระดับชั้นอนุบาลถึงชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ประกอบด้วยกิจกรรม 3 ชุด คือ กิจกรรมชุดที่ 1 เป็นการวาดภาพต่อเติมจากสิ่งเร้าที่กำหนดให้ ซึ่งเป็นกระดาษสี่รูปไข่ โดยเน้นว่าให้วาดภาพที่แปลกและไม่เหมือนใคร กิจกรรมชุดที่ 2 เป็นการวาดภาพต่อเติมให้สมบูรณ์จากสิ่งเร้าที่กำหนดให้ เป็นลายเส้นต่าง ๆ 10 รูป และกิจกรรมชุดที่ 3 เป็นการวาดภาพจากเส้นคู่ขนานที่กำหนดให้จำนวน 30 คู่ แต่ละกิจกรรมใช้เวลา 10 นาที

6. เด็กปฐมวัย หมายถึง เด็กนักเรียนชาย-หญิงที่มีอายุ 5-6 ปี ที่กำลังเรียนชั้นอนุบาลศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนบ้านคลองลาว สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดจันทบุรี

7. นักเรียนปฐมวัยที่เรียนศิลปะโดยใช้ชุดกิจกรรมศิลปะเพื่อพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ หมายถึง นักเรียนปฐมวัยที่เรียนศิลปะโดยใช้ชุดกิจกรรมศิลปะเพื่อพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น

8. นักเรียนปฐมวัยที่เรียนศิลปะแบบปกติ หมายถึง นักเรียนปฐมวัยที่เรียนศิลปะโดยใช้แนวการจัดประสบการณ์ชั้นปฐมวัย ที่สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติสร้างขึ้น